

تبیین عوامل موثر بر اهمال کاری دانش آموزان ابتدایی در دوران تدریس مجازی

پروانه مهرجو^۱

پذیرش: ۱۴۰۱/۱۱/۱

دریافت: ۱۴۰۱/۸/۱۳

چکیده

پژوهش حاضر با هدف تبیین عوامل موثر بر اهمال کاری تحصیلی و تدریس مجازی با تاکید بر دانش آموزان ابتدایی صورت گرفت. برای دستیابی به این هدف با استفاده از روش تحلیل محتوا به بررسی متون و منابع مقالات و آثار علمی در سایت‌های معتبر پرداخته شد. این پژوهش به لحاظ هدف نظری و از لحاظ شیوه اجرا از نوع تحلیل اسنادی است. داده‌ها با استفاده از شیوه تحلیل کیفی جمع‌آوری، طبقه‌بندی و تحلیل شدند. یافته‌های حاصل از پژوهش حاکی از آن است که عوامل موثر بر اهمال کاری به دو دسته ۱- عوامل فردی (درونی) ۲- عوامل اجتماعی (بیرونی) قابل دسته‌بندی است. به جهت اهمیت و شیوع اهمال کاری در دوران تدریس مجازی نتایج کلی شامل راهکارهایی چون آموزش و ارتقاء مدیریت زمان، استفاده درست از فضای مجازی، مدیریت استرس، استفاده از روش‌های درمان فراشناختی، استفاده از راهبرد هنر درمانی و... جهت درمان و رفع این معضل آموزشی ارائه شد.

کلید واژه‌ها: عملکرد تحصیلی، اهمال کاری، تدریس مجازی، دانش آموزان ابتدایی.

^۱ استادیار گروه علوم تربیتی دانشگاه پیام نور، تهران، ایران، p.mehrjoo@pnu.ac.ir

مقدمه

امروزه به فعالیت‌های حرفه‌ای معلم آموزش گفته می‌شود. معمولاً فعالیت‌هایی که معلم به قصد آسان کردن یادگیری در یادگیرندگان به تنهایی یا با کمک مواد آموزشی انجام می‌دهد آموزش می‌گویند. چه این معلم در دبستان یا دبیرستان و چه در دانشگاه مشغول به فعالیت باشد. بنابراین آموزش به فعالیت‌هایی گفته می‌شود که با هدف آسان ساختن یادگیری از سوی آموزگار یا معلم طرح‌ریزی می‌شود و بین آموزگار و یک یا چند یادگیرنده به صورت کنش متقابل جریان می‌یابد. از طرف دیگر تدریس بخشی از آموزش است. اما تمامی آن نیست. یعنی تدریس وابسته به معلم است اما آموزش می‌تواند بدون معلم صورت گیرد (سیف، ۱۳۹۸، ص ۳۵-۳۶). در همین راستا می‌توان به یکی از رویدادهای تاثیرگذار که با شروع هزاره سوم قرین شده یعنی ظهور فناوری اطلاعات و ارتباطات اشاره کرد. که با سرعت شتابان بسیاری از بنیان‌های آموزش را دگرگون ساخته است. این دگرگونی‌ها به اندازه‌ای با اهمیت و قابل ملاحظه است که بازاندیشی و تعریف مجدد عناصر و اجزای نظام آموزش و پرورش را اجتناب ناپذیر کرده است. امروزه به جهت دسترسی همگانی و آسان به اطلاعات، کارکرد مدرسه در توزیع دانش نسبت به گذشته کم‌رنگ‌تر شده است. لذا این کارکرد باید مورد بازنگری قرار گرفته و کارکردهای نوین دیگری برای هر یک از عناصر آن تعریف شود (ابراهیمی، ۱۳۹۴، ص ۴). در این پارادایم نوین فناوری اطلاعات و ارتباطات به عنوان ابزار قدرتمند برای ترسیم دیدگاه متفاوتی از پداگوژی در خدمت معلم قرار می‌گیرد. بنابراین معلم این امکان را دارد که به دعوت تغییر فناوری‌های اطلاعات و ارتباطات پاسخ مثبت یا منفی دهد. لذا او به عنوان میانجی میان یادگیرنده و دانش عمل می‌کند (گوتیه و تاردیف، ۱۳۹۴، ص ۲۹۲).

بدیهی است این فناوری‌ها می‌توانند امکان فراتر رفتن از زمان و مکان را فراهم آورند و راه‌های نوینی برای معلم و شاگرد در جهت فعالیت‌های یادگیری و مهارت آموزی خلق کنند. همچنین می‌توانند به تکوین و حتی دگرگونی رابطه با دانش برای دانش‌آموزان منجر شوند. در چنین محیطی دانش‌آموزان می‌توانند اطلاعات را از "وب" به دست آورده و درباره اصالت آنها استدلال و قضاوت کنند. از طرف دیگر این فناوری‌ها می‌تواند تهدیدی برای اقتدار معلم در کلاس درس هم به شمار آیند. در زمینه‌هایی معلم می‌تواند احساس کند هیچ تسلطی بر یادگیرنده‌ها ندارد. با وجود این، این فناوری‌ها نمی‌توانند جایگزین معلمانی با رویکردهای باز و نوین باشد. زیرا این گروه از معلمان با مدد گرفتن از فناوری‌های نو یادگیری را برای دانش‌آموزان تسهیل می‌کنند. علاوه بر این در یاددهی - یادگیری باید تغییر پارادایم از "چگونه تدریس کنیم" به "چگونه یاد بگیریم" انجام گیرد (گوتیه و تاردیف، ۱۳۹۴، ص ۲۹۲). در همین راستا آموزش مجازی استفاده از فناوری ارتباط از راه دور به منظور دریافت اطلاعات با هدف آموزش و یادگیری است. از مزیت‌های این آموزش می‌توان ایجاد تعامل بین یادگیرندگان و آموزش دهندگان از طریق مدل‌های شبکه یادگیری همزمان و غیر همزمان اشاره کرد. از طرف دیگر آموزش و نهادهای اجتماعی نقش به‌سزایی در گسترش علوم و فناوری و رشد سواد رسانه‌ای دانش‌آموزان و همه اقشار جامعه ایفا می‌کنند. بنابراین توجه به تکنولوژی و رویکردهای نوین در آموزش یک الزام اساسی محسوب می‌شود. لذا سیستم آموزشی جهت هماهنگی با تحولات سریع و روزافزون تکنولوژی نیازمند کسب دانش در زمینه روش‌های نوین آموزشی است (آوردند، ۱۴۰۱، ص ۲۵۳).

نتایج بررسی‌ها عمدتاً نشان می‌دهد در کشور ما در اکثر سازمان‌های آموزشی زیرساخت‌های لازم برای آموزش مجازی وجود ندارد و صاحب‌نظران به اتفاق بر این باورند که آموزش مجازی در کنار آموزش سنتی یا به عبارتی آموزش ترکیبی نتیجه بخش خواهد بود. علی‌رغم مزیت‌هایی که بر این نوع آموزش متصور است برخی دیگر به عوامل موثر بر افت تحصیلی دانش‌آموزان در دوران کرونا اشاره کرده‌اند. مثلاً تحلیل عمیق دیدگاه‌های دانش‌آموزان نشان داد عوامل مختلفی بر افت تحصیلی آنها در دوران همه‌گیری کرونا اثرگذار بوده است که در سه محور فردی، محیطی و آموزشی مطرح شده است. محور فردی شامل حواس‌پرتی، عصبی بودن، افسردگی، استرس، مسائل روانی و کاهش کیفیت یادگیری و انگیزه، تقلب، کم‌خوانی، کم آوردن زمان یادگیری، بازیگوشی، بازی الکترونیکی، اطلاعات مضر، فضای مجازی (تلفن همراه) و محور محیطی شامل مدرسه، تفریح (محیط‌های نشاط آور) و برخورد خانواده و دوستان و همکلاسی‌ها و محور آموزش شامل مشکلات اینترنت، مشکلات نرم افزار آموزشی، بسته آموزشی، کیفیت پایین تدریس، تغییر ساعت کلاس، بی‌نظمی معلم و عدم پاسخ‌گویی او و بدرفتاری معلم می‌باشد. لذا توصیه می‌شود متولیان آموزش در جهت ارتقاء کیفیت آموزش مجازی، ارتقاء نحوه تدریس مجازی معلمان و مراقبت از سلامت روان معلمان و دانش‌آموزان جهت سازگاری بیشتر با این شرایط بکوشند (بخشی پور و نورالهی، ۱۴۰۱، ص ۱۸۱).

در مبحث آسیب‌شناسی تدریس در دوران کرونا از دیدگاه دانش‌آموزان والدین و معلمان مقطع ابتدایی به مواردی چون ۱- زیرساخت‌های فناوری اطلاعات موجود ۲- امکانات ۳- چارچوب آموزش ۴- مشکلات رفتاری ۵- مشکلات روحی و درونی ۶- کاهش تعاملات اجتماعی و ارتباطی ۷- محتوی آموزش مجازی ۸- زمانبندی آموزش ۹- ارزیابی آموزش ۱۰- تدریس مجازی ۱۱- فضای کلاس مجازی عوارض ناشی از کارکردن مداوم با گوشی‌ها یا تبلت‌های هوشمند به دست آمد که به‌طور خلاصه این آسیب‌ها به‌صورت عوامل فناوری، عوامل روانشناختی، عوامل اجتماعی و ارتباطی، عوامل آموزشی و عوامل جسمی دسته‌بندی شدند (فاتح نژاد و امیریان زاده، ۱۴۰۱، ص ۳۹). علاوه بر چالش‌های آموزش مجازی به دو دسته چالش‌های سازنده و غیرسازنده قابل طرح هستند که چالش‌های غیرسازنده مشتمل بر مضامین سازمان دهنده شامل تجهیزات و زیرساخت‌های فضای مجازی، ارتباط متقابل مربی با شاگرد و والدین، عدم همکاری و نظارت دقیق، در دسترس نبودن تولید محتوی شناختی، اهمال کاری والدین و دانش‌آموزان بود و چالش‌های سازنده بر مضامینی چون فرصت‌های آموزشی، ایجاد فرصت یادگیری، اهمیت و کاهش هزینه‌ها اشاره دارد (حمیدی، ۱۴۰۱، ص ۳۷). نتایج دیگری هم از تحلیل پژوهش‌های مربوط به آموزش مجازی در دوران کرونا حاصل شد و بیانگر آن است که با گذر بحران جهانی کوید ۱۹ هنوز می‌توان آموزش مجازی را توسعه داد و از آن به‌عنوان مکمل آموزش حضوری در زمان پسا کرونا استفاده کرد (لشگری، ۱۴۰۱، ص ۶۲۶). از سوی دیگر مهمترین چالش‌هایی که بر سر راه آموزش مجازی در ایران وجود داشت عواملی چون کمبود زیرساخت‌های مخابراتی، نیاز مخاطبان به سواد رایانه‌ای، لزوم تهیه محتوی الکترونیکی، محدود بودن مدرسان راغب به کار در این حیطه، لزوم سرمایه‌گذاری در زمینه فناوری اطلاعات، نبود نیروی انسانی آموزش دیده و مناسب را شامل می‌شد. در کنار این‌ها مزایایی هم بر این روش آموزشی نو بنیاد می‌توان تصور کرد. از جمله: صرفه‌جویی در وقت و زمان، سهولت دسترسی به منابع و ... را می‌توان ذکر کرد (زارع و خدایار، ۱۴۰۱، ص ۲۱). از طرف دیگر درباره کیفیت زندگی معلمان در آموزش مجازی می‌توان به پنج عامل اصلی شامل مشکلات اقتصادی، فرسایش شغلی، کاهش تعاملات بین فردی و فقدان اوقات فراغت و فشار روانی اشاره کرد. در نتیجه شناخت عمیق مشکلات و نیازهای جامعه معلمان در دوران آموزش مجازی می‌تواند پاره‌ای از مسائل نظام آموزشی را در ابعاد مختلف مرتفع نماید (نوروزی راد و همکاران، ۱۴۰۱، ص ۸۳).

درباره نقش والدین در آموزش مجازی دانش‌آموزان ابتدایی می‌توان گفت: نقش اصلی آنها در این نوع آموزش با مقوله‌های اصلی تامین کننده، تسهیل کننده، هدایت کننده و پرورش دهنده شناسایی شد. پژوهشگران بر این باورند که نقش‌های مذکور والدین برای مدیریت کارآمد و اثر بخش یادگیری در آینده می‌تواند مبنایی جهت طراحی برنامه‌درسی در نظام آموزش و پرورش مورد استفاده قرار گیرد (همتی پور و همکاران، ۱۴۰۱، ص ۴۱).

اهمال کاری بخشی از رفتار تمامی انسان‌هاست اما زمانی که شدت پیدا کند و به‌صورت عادت برای فرد تبدیل شود، صفتی نامطلوب و منفی تلقی می‌شود و می‌تواند مساله‌ساز باشد. این مقوله در زمینه‌های تحصیلی می‌تواند توان تحصیلی فراگیران را مهار کند (تجربه کار و همکاران، ۱۳۹۹، ص ۴۵۲). اهمال کاری درخصوص تکالیف تحصیلی یک مشکل رایج در میان دانش‌آموزان است (لی، گائو و ژو، ۲۰۲۰ به نقل از فرج زاده و همکاران ۱۳۹۹). یکی از مقوله‌هایی که می‌تواند پیش‌آیند فرسودگی تحصیلی باشد، اهمال کاری تحصیلی یا تعلل ورزی است. اهمال کاری تحصیلی ممکن است اثرات منفی در سبک زندگی فرد داشته باشد. اهمال کاری تحصیلی به معنای تمایل غیر منطقی برای به تعویق انداختن آغاز یک تکلیف یا کامل کردن آن است. بدین معنا که فراگیران ممکن است قصد انجام دادن تکالیف تحصیلی را در زمان مشخص شده یا مورد انتظار داشته باشند اما نتوانند برای انجام آن در خود انگیزه کافی پیدا کنند. در نتیجه انجام این تکالیف به دلیل انجام دادن کارهای غیر ضروری و خوش گذرانی‌های زودگذر به شکست منتهی می‌شود. بنابراین به نظر می‌رسد اهمال کاری تحصیلی نتایجی چون استرس، بهم‌ریختگی و شکست‌های پیاپی را به دنبال داشته باشد. همین مساله سبب می‌شود فرد عدم دسترسی به اهداف آموزشی یا عدم پیشرفت تحصیلی را همواره به صورت جبران ناپذیری احساس کند. در عین حال اهمال کاری پدیده‌ای شایع در بین فراگیران است. اهمال کاری می‌تواند عمدی یا ناشی از خستگی جسمی روانی و یا ناشی از بی‌برنامگی باشد (عنایتی و رستگار تبار، ۱۳۹۶، ص ۲۲).

اهمال کاری به معنای فقدان خود تنظیمی و تمایل به تاخیر انداختن آنچه برای رسیدن به یک هدف ضروری است، توصیف می‌شود. همان‌گونه که بیان شد از مظاهر اهمال کاری پدیدار شدن ویژگی یا صفت اهمال کاری در محیط‌های آموزشگاهی است که اهمال کاری تحصیلی نامیده می‌شود (قدم پور و همکاران، ۱۳۹۹). به عبارتی سهل‌انگاری برای کاری که برای اجرای آن تصمیمی گرفته می‌شود بدون دلیل مشخص به آینده محول شود. کاری که می‌تواند حداقل برای خود فرد نتایجی را در بر داشته باشد و در عین حال انجام ندادن آن نیز به زیان شخص است و باعث سرزنش خود می‌شود (وون و یو^۱، ۲۰۱۸). با توجه به آنچه مطالعات نشان می‌دهد تعلل ورزی در امور آموزشی مزایای کوتاه مدتی برای کنترل تنش و سلامت جسمی دارد با این حال اثرات بلند مدت آن معکوس است (کاندمیر^۲، ۲۰۱۶ و لی و همکاران، ۲۰۲۰ به نقل از فرج زاده و همکاران ۱۳۹۹). شناخت متغیرهای پیش بین اهمال کاری تحصیلی از یک سو، پیشگیری از پیامدهای شکست در مدرسه و پدیدآوری محیطی خوش آیند برای یادگیری را افزایش می‌دهد و از سوی دیگر می‌تواند در دستیابی به روش‌های مناسب و تکیه بر اولویت‌های کاربردی کمک کننده باشد (هاشمی کرجی و همکاران، ۱۴۰۰، ص ۲۳۱). مقوله‌ای که اینجا مورد نظر است روند رو به رشد اهمال کاری تحصیلی دانش‌آموزان ابتدایی در دوران تدریس مجازی معلمان است. بسیاری از دانش‌آموزان دچار اهمال کاری بر این باورند که مشکل آنها چاره ناپذیر است از این رو برای رفع مشکل خود هیچ‌گونه اقدامی نمی‌کنند و یا این که به راه حل‌های نامناسب روی می‌آورند. در حالی که پژوهش‌ها نشان داده‌اند که راهکارهای بسیار سودمند و موثری برای غلبه بر اهمال کاری وجود دارد. درمان فراشناختی و مدیریت شناختی استرس از جمله درمان‌های موثر و کوتاه مدتی است که اخیراً مطرح شده و در چندین مطالعه اثربخشی آن در درمان اختلال‌های متفاوت تایید شده است (هاشمی کرجی و همکاران، ۱۴۰۰، ص ۲۳۳).

در یک جمع‌بندی نهایی می‌توان بیان کرد مولفه‌های تحصیلی نظیر اهمال کاری نقش اجتناب‌ناپذیری در آینده تحصیلی فراگیران دارند. در همین راستا لازم است عوامل موثر بر آن مورد شناسایی قرار گرفته و با استفاده از روش‌های نوین آموزشی و درمانی مناسب بررسی شود و از طرف دیگر پیشرفت‌های تحصیلی فراگیران کمتر تحت تاثیر این مقوله قرار گیرد. با این شرایط و با در نظر گرفتن فقدان پژوهش مشابه با پژوهش حاضر، این پژوهش در صدد پاسخ به این سوال است که عوامل موثر بر اهمال کاری تحصیلی دانش‌آموزان ابتدایی در دوران تدریس مجازی چیست؟

پیشینه پژوهش

اگرچه پژوهش‌های متعددی درباره اهمال کاری در کشور انجام شده است ولی به ندرت پژوهشی به‌طور ویژه به بررسی عوامل موثر بر اهمال کاری دانش‌آموزان ابتدایی اختصاص یافته است. در همین راستا پژوهش یوسفی افراشته و کوه نشین (۱۴۰۰) با عنوان مقایسه تاثیر آموزش مجازی و حضوری بر انگیزه یادگیری و اهمال کاری دانش‌آموزان دوره ابتدایی در دوران شیوع کرونا با روش شبه آزمایشی انجام شده است. یافته‌ها نشان داد هر چند استفاده از آموزش مجازی اجتناب ناپذیر است اما استفاده بلند مدت از آن باعث کاهش انگیزه تحصیلی و افزایش اهمال کاری دانش‌آموزان دوره ابتدایی می‌شود. همچنین پژوهش کریمی و امینی مصطفی‌آبادی (۱۴۰۱) با عنوان شیوه‌های ارزشیابی یادگیرندگان در آموزش الکترونیک و پیامدهای آن بر اهمال کاری تحصیلی صورت گرفت. نتایج نشان داد بین نمرات اهمال کاری در همه شیوه‌های آموزش الکترونیک تفاوت وجود دارد. بالاترین میانگین اهمال کاری (۷۴/۳۰) در رابطه با شیوه‌های آموزشی عینی و پایین‌ترین میانگین در رابطه با شیوه کارپوشه الکترونیکی بدست آمد. همچنین غفارنژاد (۱۴۰۱) به اثربخشی طرحواره درمانی بر اهمال کاری تحصیلی دانش‌آموزان دوره ابتدایی با روش نیمه‌آزمایشی با طرح پیش‌آزمون - پس‌آزمون و پیگیری با گروه کنترل پرداخت. نتایج نشان داد طرحواره درمانی بر اهمال کاری تحصیلی دانش‌آموزان دوره ابتدایی تاثیر دارد. جناح آبادی و جوادیان (۱۴۰۰) نشان دادند سبک‌های شناختی می‌توانند (۵۲/۵ درصد) از اهمال کاری تحصیلی دانش‌آموزان را تبیین کنند. بنابراین سبک‌های شناختی با اهمال کاری تحصیلی و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان رابطه دارند و می‌توانند آنها را پیش‌بینی کنند. برخی دیگر از پژوهشگران چون هاشمی و همکاران (۱۴۰۰) نتیجه گرفتند درمان فراشناختی بیشتر می‌تواند در مقایسه با درمان شناختی-رفتاری مدیریت استرس اهمال کاری تحصیلی را کاهش دهد.

^۱ - won. yu

^۲ - Kandemir

هاشمی پور و همکاران (۱۴۰۰) در پژوهش خود به این یافته اشاره کردند که باورهای منفی در مورد اهمال کاری، دانشجویان را مستعد اضطراب امتحان و اهمال کاری تحصیلی می‌کند. همچنین زمانی و همکاران (۱۴۰۱) به بررسی رابطه بین میزان استفاده از تلفن همراه با ابعاد اهمال کاری تحصیلی بر حسب رشته تحصیلی دانشجویان با روش همبستگی پرداختند. نتایج نشان داد بین استفاده از تلفن همراه و اهمال کاری تحصیلی و ابعاد آن رابطه مثبت وجود دارد. این رابطه بر اساس رشته تحصیلی دانشجویان متفاوت است. همچنین بیاضی و مساواتی (۱۳۹۹) نتیجه گرفتند عضویت در شبکه‌های مجازی می‌تواند درگیری تحصیلی دانش‌آموزان را تحت تاثیر قرار دهد. محمدزاده و همکاران (۱۳۹۹) در پژوهش خود نشان دادند می‌توان با افزایش حمایت اجتماعی و درمان ناگویی خلقی اهمال کاری تحصیلی را در نوجوانان کمتر کرده و بواسطه آن نشاط ذهنی را بهبود بخشید و با آموزش استفاده صحیح از تلفن همراه، شدت تاثیر عوامل بر کاهش نشاط ذهنی را کمتر کرد. بر اساس نظریه سولومون و راثبلوم (۱۹۸۴)^۱ ترس از شکست ممکن است به اهمال کاری منجر شود. به این ترتیب که افراد دربارہ تکلیف‌هایی که باید تکمیل نمایند اضطراب را تجربه می‌کنند. به این دلیل که آنها ترس از شکست و ارزیابی دارند. این اضطراب به رویکرد تأخیری و به تعویق انداختن امور در آنها شدت می‌یابد. بخصوص اگر آن تکلیف مهم باشد. به عبارت دیگر اهمال کاری راهبردی جهت کاهش اضطرابی است که آنها جهت تکمیل و به پایان رسانیدن تکالیف خود استفاده می‌کنند. همچنین سولومون و راثبلوم معتقدند علت اینکه افراد در این شرایط به اهمال کاری روی می‌آورند این است که این امر اضطراب را در کوتاه مدت کاهش می‌دهد. همچنین افرادی که دارای اهمال کاری هستند در اصل اضطرابی که بوجود می‌آید بخاطر ترس از شکست و ترس از ارزیابی دیگران است و به‌طور مرتب تکالیف و وظایف خود را به دلیل اضطراب ناشی از ترس از شکست در آن وظیفه و ارزیابی به تأخیر می‌اندازند تا به‌طور موقت اضطراب را کم کنند. در نتیجه با به تعویق انداختن کارها شکست را تجربه می‌کنند. اهمال کاری تحصیلی به‌صورت تعویق در رفتارهایی همچون حاضر شدن برای امتحان، انجام تکالیف درسی و مطالعه دروس دیده شده است. نمونه بسیار آشنای آن به تعویق انداختن مطالعه درس‌ها تا شب امتحان و شتاب و اضطراب ناشی از آن است. که به لیل پیامدهای شناختی و هیجانی منفی که دارد رفتار ناسازگارانه است و می‌تواند آثار منفی جدی بر پیشرفت و عملکرد تحصیلی داشته باشد (ستایشی اظهاری، ۱۳۹۸، ص ۱۲۸). به‌نظر می‌رسد این قبیل افراد دچار ناتوانی در مدیریت زمان موثر هم هستند. عواملی چون ناکارآمدی فردی در مدیریت زمان، ضعف اعتماد به نفس، اشکال در تمرکز، احساس مسئولیت ضعیف، اضطراب و ترس از موفق نشدن اعمال فردی به علت برداشت‌های منفی، انتظارات غیر واقعی که فرد از خود یا عملکرد خود دارد انگیزه ناکافی، خود کم‌بینی، پایین بودن سطح تحمل و عصبانیت همگی ویژگی‌هایی هستند که با عادت به تعویق انداختن تکالیف رابطه دارند.

به‌طور خلاصه با عنایت به آنچه در سابقه پژوهش‌ها ذکر شد، می‌توان به دو نکته اذعان کرد: نخست آنکه اکثر پژوهش‌ها بر یک بُعد یا جنبه خاص از اهمال کاری تحصیلی متمرکز شده‌اند و از ارائه راهکار و یا رویکرد جامع‌نگر و منسجم جهت رفع این معضل غفلت کرده‌اند. دوم آنکه غالب پژوهش‌های انجام یافته در کشور رویکرد کمی داشته و نتایج هم در چارچوب همان متغیرها حاصل شد لذا تا آنجا که جستجوها نشان داد کمتر پژوهشی در کشور به صورت کیفی به تحلیل عوامل موثر بر این پدیده آموزشی پرداخت. از طرف دیگر امروزه به لحاظ اهمیت، ضرورت، تداوم و کیفیت تدریس مجازی همچنین تاکید بر آموزش‌های ترکیبی در کلاس درس، به نظر می‌رسد در صورت غفلت از این چالش پژوهشی گروه وسیعی از دانش‌آموزان، بویژه نظام آموزش و پرورش دچار صدمات آسیب‌ناپذیری خواهند شد لذا با در نظر گرفتن این ضرورت‌ها انجام پژوهش حاضر اهمیت دوچندان می‌یابد.

روش پژوهش

نوشتر حاضر با روش تحلیل محتوا متون و منابع و آثار علمی به بررسی عوامل موثر بر اهمال کاری و تدریس مجازی در دانش‌آموزان ابتدایی پرداخته است. روش پژوهش به لحاظ هدف نظری و به لحاظ شیوه اجرا از نوع تحلیل اسنادی است. با توجه به این که این بررسی از نوع توصیفی-تحلیلی است روش گردآوری اطلاعات کتابخانه‌ای بوده و ابزار پژوهش شامل فرم‌های فیش‌برداری است. بنابراین داده‌ها با استفاده از شیوه تحلیل کیفی جمع‌آوری، طبقه‌بندی و تحلیل شده‌اند.

^۱ - Solomon, L.J., & Rothblum, E.D. (۱۹۸۴)

یافته‌ها

پژوهش حاضر با هدف تبیین عوامل موثر بر اهمال کاری دانش آموزان ابتدایی در دوران تدریس مجازی با روش کیفی و تکنیک تحلیل اسنادی و با ابزار فیش برداری صورت گرفت. یافته‌ها نشان داد به‌طور کلی دو دسته عوامل ۱- فردی ۲- اجتماعی در بروز اهمال کاری دانش آموزان ابتدایی در دوران تدریس مجازی شناسایی شد. که برخی عوامل آموزشی هم در شیوع این پدیده موثر بودند که آنها در زیرمجموعه عوامل اجتماعی تحلیل و دسته‌بندی شدند.

ریشه‌های اهمال کاری را می‌توان در مشکلات مختلف شروع کار، برنامه‌ریزی، سازماندهی، مهار کردن امور، نظارت کردن بر خود و کار، محافظه کاری، سطح تحمل ناامیدی، تقاضای کاهش سرعت، عدم توانایی در تنظیم احساسات منفی و اجتناب از کار جستجو کرد. از نظر روانشناختی اهمال کاری نتیجه تظاهر سه نوع رفتار می‌باشد: ۱- عدم فوری بودن در قصد یا در رفتار ۲- اختلافات قصد رفتاری ۳- تعارض در اولویت‌بندی فعالیت‌های رقابتی. یافته‌های روانشناسان نمایانگر این مطلب است که اهمال کاری با متغیرهای بسیاری در شخصیت و رفتار فرد مرتبط است که می‌توان به موارد ذیل اشاره کرد: عوامل شخصیتی، سلامت روان، اختلالات شخصیت، خود تنظیمی پایین، خودکارآمدی ضعیف، کمال‌گرایی منفی، روابط بین فردی ناسالم، منبع کنترل بیرونی، برآورد بیش از حد زمان، احساس گناه، خودپنداری ضعیف، ناامیدی، عزت نفس پایین، هوش هیجانی، تعلل ورزی والدین، جو کلاس، روش تدریس، ارتباط با مدرس و... مطالعات نشان می‌دهد پیامدهای بیرونی اهمال کاری دستاوردهای پایین تحصیلی و پیامدهای درونی آن احساس اضطراب، افسردگی و ناراضی‌تی از زندگی است (خاک پور و عباسی، ۱۳۹۸، ص ۴۰).

یافته‌ها در مبحث عوامل فردی موثر بر اهمال کاری بیانگر عواملی چون تغییر سبک زندگی، تغییر در نوع نگرش فردی به امور تحصیلی بود که پیامد این تغییرات در کاربرد سبک شناختی، هنگام مطالعه و انجام تکلیف و امور تحصیلی به‌طور ویژه بازنمایی دارد. عامل دیگری که تعلل ورزی دانش آموزان را تحکیم می‌کند، عدم توانایی مدیریت زمان از یک سو و احساس خودکارآمدی ضعیف و داشتن اضطراب مزمن از سوی دیگر رابطه تنگاتنگ دارد. علی‌رغم اینکه استفاده از تلفن همراه، تبلت و گوشی‌های هوشمند، جذابیت و کارآمدی تحصیلی را در شرایط بدون ساختارهای سنتی نظم کلاسی به پیش می‌برد، پژوهش‌ها نتایج عکس را در کیفیت عملکرد تحصیلی بیان می‌کنند. لذا تداوم استفاده از این امکانات آموزشی بدون عنایت به آموزش‌های ترکیبی منجر به افزایش شیوع اهمال کاری تحصیلی خواهد شد. در همین راستا چون شایستگی‌ها و شرایط روحی و جسمی فرد یادگیرنده، ویژگی‌های عاطفی و شناختی او و اختلالات شخصیت عواملی است که یادگیرنده در صورت تعویق در کارها با آنها مواجه است بنابراین می‌توان اذعان کرد در این دسته از دانش آموزان اهمال کار، تجربه شکست‌های پی در پی و تشکیل نظام باورهای منفی، افسردگی، احساس ناراضی‌تی از زندگی، اعتماد به نفس و خودکارآمدی پایین و ترس از شکست و ارزیابی دیگران را همواره شاهد خواهیم بود. بدیهی است هر یک از ویژگی‌های مهم ذکر شده می‌تواند زندگی فردی، اجتماعی و حتی آموزشی فرد را با اختلالاتی مواجه کند. نتایج تحلیل پژوهش‌ها همچنین بیانگر آن بود توجه به مولفه‌های خودشناسی و خودکارآمدی از طریق ارضای نیازهای بنیادی روانشناختی دانش آموزان و کاهش اعتیاد به فضای مجازی می‌تواند اهمال کاری تحصیلی را در روند کاهشی قرار دهد. نتایج تحلیل پژوهش‌های صورت گرفته نشان داد که مشاوره گروهی فراشناختی نیز می‌تواند به کاهش اهمال کاری تحصیلی منجر شود.

عوامل موثر دیگری که اجتماعی بوده و تحلیل‌ها نشان داد که بر اهمال کاری تحصیلی اثر مستقیم دارند می‌توان در مجموعه‌ای از عوامل آموزشی در کلاس آنها را دسته‌بندی کرد. از آن جمله شرایط جو کلاس، کیفیت تدریس، شایستگی‌های حرفه‌ای معلم، مهارت مدیریت کلاس، کیفیت فعالیت‌های درسی و وجود فرسودگی تحصیلی در دانش آموزان، جهت‌گیری گفت و شنود و هم‌نوایی با دیگر دانش آموزان از آن جمله است. یافته‌های تحلیل نشان داد عوامل مداخله‌ای دیگری از جمله داشتن منبع کنترل بیرونی دانش آموز برای انجام و ارسال تکالیف درسی، مداخله والدین در یادگیری به‌ویژه اهمال کاری خود والدین از جنبه عدم تخصیص زمان و نظارت دقیق بر انجام تکالیف درسی از جمله عوامل فزاینده شیوع این معضل آموزشی بوده است.

در جمع بندی نهایی می‌توان گفت به جهت آسیب‌پذیر بودن طیف وسیعی از دانش آموزان ابتدایی بر اثر شیوع اهمال کاری در دوران تدریس مجازی چاره‌اندیشی و ارائه راهکارهای ثمر بخش جهت درمان این معضل آموزشی اجتناب‌ناپذیر است. بر این اساس راهکارهای موثری چون ارائه تکالیف چالش برانگیز، جذاب و معنادار توأم با حق انتخاب، ایجاد و تقویت حس خودکارآمدی از طرف معلمان می‌تواند سودمند باشد. البته یادآوری این نکته ضروری است که نظام آموزش و پرورش ابتدایی کشور به دلیل وجود

عواملی چون تعدیل جو رقابتی و تغییر نظام ارزشیابی مدارس سبب کاهش سطح انگیزه یادگیری و عملکرد تحصیلی دانش آموزان شده است. همچنین در بحث راهکارهای درمان با توجه به پیچیدگی‌ها و تظاهرات گوناگون در ابعاد شناختی، عاطفی و رفتاری پدیده اهمال کاری به نظر می‌رسد از راه‌های موثر درمانی تمرکز بر استفاده از شیوه‌های درمان فراشناختی و شناختی، هنر درمانی، مدیریت استرس و استفاده از طرحواره درمانی می‌تواند نتیجه‌بخش باشد که البته شواهد و قراین پژوهشی در کشور هم سودمند بودن این روش‌ها را تایید می‌کند. در تحلیل عوامل مربوط به جو آموزشی بدیهی است که بهره‌برداری از شیوه‌های مختلف تشویقی در کلاس، مدیریت موثر کلاس درس، آموزش راهبردهای تنظیم هیجان، تاثیر آموزش هم‌شاگردی، آموزش و ارتقاء مدیریت زمان به دانش آموزان ابتدایی می‌تواند به‌عنوان تدابیر مهندسی شده آموزشی مثر ثمر باشد. بنابراین متصدیان نظام آموزش و پرورش به ویژه مدیران و معلمان مدارس باید جو کلاسی را برای شاگردان مهیا کنند که هویت موفق و سرزندگی تحصیلی را جایگزین حس شرمساری، عدم رضایت و اهمال کاری تحصیلی نموده که این مهم در نهایت به بهبود کیفیت و کمیت یادگیری می‌انجامد.

به‌طور خلاصه عوامل موثر بر اهمال کاری کودکان ابتدایی در موارد ذیل قابل ذکر است:

۱- استفاده بلندمدت از آموزش مجازی باعث افزایش اهمال کاری تحصیلی می‌شود. ۲- بسته به شیوه آموزش و تدریس میزان اهمال کاری دانش آموزان متغیر است. ۳- روش طرحواره درمانی بر اهمال کاری دانش آموزان ابتدایی موثر است. ۴- استفاده از سبک‌های شناختی در پیش بینی میزان اهمال کاری دانش آموزان تاثیر دارد. ۵- درمان فرا شناختی مدیریت استرس در کاهش اهمال کاری این گروه از دانش آموزان می‌تواند موثر باشد. ۶- وجود باورها منفی یادگیرندگان را مستعد اضطراب و اهمال کاری تحصیلی می‌کند. ۷- بین استفاده از تلفن همراه و اهمال کاری تحصیلی و ابعاد آن رابطه مثبت وجود دارد. علاوه بر موارد ذکر شده به‌عنوان عوامل موثر بر اهمال کاری راهکارهای درمانی آن نیز در جدول ذیل قابل مشاهده است.

جدول ۱. عوامل موثر بر اهمال کاری و راهکارهای درمانی

عوامل فردی (درونی)	عوامل اجتماعی (بیرونی)	راهکارهای درمانی
کاربرد سبک شناختی و ویژگی‌های عاطفی	۱- تاثیر آموزش هم‌شاگردی	
عدم مدیریت زمان	۲- جهت گیری گفت و شنود	۲- استفاده از روش‌های درمانی فراشناختی و شناختی
خودکارآمدی ضعیف	جهت گیری همنوایی	
استفاده بلند مدت از آموزش مجازی (تلفن همراه، تبلت)	آموزش راهبردهای تنظیم هیجان	۳- مدیریت موثر کلاس توسط معلم
شایستگی‌ها و شرایط روحی و جسمی فرد	کیفیت فعالیت‌های درسی	۴- آموزش و ارتقاء مدیریت زمان
اختلالات شخصیت و وجود باورهای منفی	ویژگی‌های محیطی	۵- کاهش تعلل ورزی والدین
اضطراب پنهان و اضطراب امتحان	مدیریت کلاس	۶- افزایش تمرینات ذهن آگاهی متمرکز بر هوشیاری
کمال‌گرایی منفی و افسردگی	شایستگی‌های حرفه‌ای معلمان	
نارضایتی از زندگی	جو کلاس	۷- آموزش راهبردی تنظیم هیجان
احساس گناه و شرمساری	تدریس	۸- مدیریت استفاده از فضای مجازی توسط والدین
روابط بین فردی ناسالم	مداخله والدین در یادگیری	۹- روش‌های ترکیبی هنر درمانی
اعتماد به نفس پایین	منع کنترل بیرونی دانش آموز	۱۰- درمان شناختی رفتاری مدیریت استرس
ترس از شکست و ارزیابی دیگران	ایجاد فرسودگی تحصیلی	۱۱- استفاده از طرحواره درمانی
	اهمال کاری والدین	۱۲- استفاده از شیوه‌های مختلف تشویقی

نتیجه‌گیری

اهمال کاری یا تنبلی و به آینده موکول کردن کارهای در حال اجرا به‌عنوان یکی از شایع‌ترین مشکلات در سطوح مختلف تحصیلی شناخته شده است. که به تمایل اغلب فراگیران برای به تاخیر انداختن فعالیت‌های تحصیلی اشاره دارد. به‌طور طبیعی پیامد آن برای دانش آموزان بی‌زاری از خویشتن و شرمساری است و از آنجایی که این سازه می‌تواند عملکرد بهینه تحصیلی را تحت تاثیر قرار دهد نیز مانعی برای بهبود عملکرد و کمیت و کیفیت یادگیری دانش آموزان باشد مستلزم آن است که متخصصان تعلیم و تربیت با ارائه راهکارهای موثر جهت رفع و درمان آن بکوشند. بر اساس نتایج تحلیل‌های انجام شده یکی از عوامل موثر بر کاهش

اهمال کاری تحصیلی مدیریت بکارگیری شبکه‌های اجتماعی توسط دانش‌آموزان است که این امر می‌تواند از افزایش این پدیده بکاهد. لذا باید عضویت در شبکه‌های اجتماعی توسط والدین مورد نظارت قرار گرفته و از این طریق بتوان از درگیری‌های غیر ضروری تحصیلی دانش‌آموزان کاست. البته عواملی چون مدیریت موثر کلاس مجازی و توجه به انواع شایستگی‌های حرفه‌ای معلمان عامل دیگری است که در رابطه با عملکرد مولفه اهمال کاری اثرگذار است. نتایج پژوهش‌ها نشان داد بین مدیریت کلاس و اهمال کاری تحصیلی رابطه منفی و معنی‌دار وجود دارد. مولفه اضطراب و ترس از شکست عامل دیگری است که میزان شیوع اهمال کاری را تحت الشعاع خویش قرار می‌دهد. البته آموزش هم‌شاگردی می‌تواند میزان بروز آن را بر حسب اضطراب امتحان بالا و متوسط دانش‌آموزان تعدیل کند لذا در جهت بهبود وضعیت تحصیلی و جلوگیری از افت تحصیلی دانش‌آموزان ابتدایی پیشنهاد می‌شود عوامل شکل‌دهنده باورهای منفی در ذهن دانش‌آموزان ابتدایی شناسایی شده و با توجه به این که این مهم در راستای ایجاد اضطراب امتحان دانش‌آموزان نیز قرار می‌گیرد لذا شناسایی این عوامل به‌طور اجتناب‌ناپذیری ضرورت پیدا می‌کند. اضطراب پنهان به‌عنوان یک عامل زمینه ساز و تداوم بخش چرخه اهمال کاری تحصیلی محسوب می‌شود که لازم است با کاربرد تمرینات ذهن آگاهی متمرکز بر هوشیاری به تعدیل و حذف این عامل پرداخته و به دنبال آن ارتقاء کارآمدی تحصیلی را انتظار داشت. عواملی چون جهت‌گیری گفت‌وگوشنود، جهت‌گیری همنوایی و راهبردهای تنظیم هیجان، ارزیابی مجدد و فرونشانی قادر به پیش‌بینی معنادار اهمال کاری تحصیلی دانش‌آموزان هستند. بنابراین با توجه به نقش عوامل مذکور در دوران تدریس مجازی پیشنهاد می‌شود الگوهای ارتباطی خانواده به‌ویژه توجه به نقش والدین در آموزش بیشتر مورد عنایت قرار بگیرد تا بتوان با پرورش دانش‌آموزانی خودکارآمد زمینه‌ای برای کاهش اهمال کاری تحصیلی آنها فراهم کرد. بنابراین با آموزش راهبردهای تنظیم هیجان می‌توان مولفه‌های عملکرد تحصیلی (خودکارآمدی، برنامه‌ریزی و انگیزش) را افزایش داد. بعلاوه با نظر به اینکه استفاده از آموزش مجازی در شرایط شیوع ویروس کرونا اجتناب‌ناپذیر است. بدیهی است استفاده بلند مدت از این آموزش باعث کاهش انگیزه تحصیلی و افزایش اهمال کاری و عدم مدیریت زمان در دانش‌آموزان دوره ابتدایی می‌شود. از دیدگاه معلمان پدید آمدن رفتار تأخیری در دانش‌آموزان در مواردی چون مطالعه برای امتحان، تحویل تکلیف و یادگیری املاء صحیح کلمات قابل ذکر است. به طور خلاصه اهمال کاری می‌تواند به دلایل درونی مثل ویژگی‌های عاطفی و شناختی، مسائل مبتنی بر شایستگی و شرایط روحی و جسمی دانش‌آموزان و دلایل بیرونی مثل کیفیت فعالیت‌ها و ویژگی‌های محیطی نسبت داد. سرانجام لازم است به محدودیت پژوهش حاضر اشاره کرد. شیوه اصلی جمع‌آوری اطلاعات به‌صورت نظام‌مند و کیفی و مبتنی بر روش تحلیل اسناد بود. بنابراین پیشنهاد می‌شود اطلاعات هر متغیر با شیوه‌های متنوع دیگر جمع‌آوری اطلاعات شناسایی شود تا نتایج حاصله با اطمینان بیشتر در نظام تعلیم و تربیت، بویژه در تدریس مجازی مورد استفاده قرار بگیرد. واضح است تبیین و مطالعه و سازمان‌بندی نتایج علمی درباره مولفه‌های پژوهش می‌تواند برای متصدیان تعلیم و تربیت چارچوب نظری مفیدی فراهم کند که در محیط‌های آموزشی و تربیتی، دارای تلویحات کاربردی بوده و می‌تواند نقش بسزایی در موفقیت تدریس مجازی و نیز کاهش اهمال کاری تحصیلی دانش‌آموزان ابتدایی داشته باشد.

منابع

- آوردند، سمیه (۱۴۰۱). بررسی مقایسه ای مزایا و معایب آموزش مجازی و حضوری. *مجله راهبرهای نو در روانشناسی و علوم تربیتی*. شماره ۱۳: ۲۵۳-۲۶۳.
- امینی مصطفی آبادی، نسیم؛ کریمی، وجیهه (۱۴۰۱). شیوه‌های ارزشیابی یادگیرندگان در آموزش الکترونیکی و پیامد آن بر اهمال کاری تحصیلی. *مجله فناوری اطلاعات و ارتباطات در علوم تربیتی*. دانشگاه آزاد اسلامی واحد ساری. دوره ۱۲. شماره ۳. پایپ ۴۷: ۴۵-۶۲.
- بخشی پور، ابوالفضل؛ نورالهی، شبنم (۱۴۰۱). بررسی عوامل موثر بر افت تحصیلی دانش آموزان در دوران کرونا. *مجله رویش روانشناسی*. شماره ۷۳. تیر ماه ۱۴۰۱: ۱۸-۱۹۲.
- بیاضی، نجیه؛ مساواتی، پرینا (۱۳۹۹). مقایسه اهمال کاری تحصیلی، پرخاشگری و درگیری تحصیلی دانش آموزان بر اساس عضویت آنها در شبکه‌های مجازی در دوره اول متوسطه دخترانه شهر تبریز. *مجله آموزش و ارزشیابی*. شماره ۵۱: ۱۹۷-۲۱۴.
- تجربه کار، مهشید؛ احسان پور، سمیه؛ شمسی نژاد، محبوبه (۱۳۹۹). پیشینی هیجانات تحصیلی مثبت و منفی بر اساس ویژگی‌های شخصیتی و اهمال کاری تحصیلی. *مجله ایرانی آموزش در علوم پزشکی*. ۲۰ (۵۳) دوره ۱: ۴۵۱-۴۶۰.
- جناح آبادی، حسین؛ جوادیان، نرجس (۱۴۰۰). رابطه میان سبک‌های شناختی نو گریز - نوگرا با اهمال کاری تحصیلی و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان. *مجله راهبردهای شناختی در یادگیری*. شماره ۱۹۹: ۱۷-۲۱۴.
- حمیدی، فریده؛ الهامی، حدیثه؛ ولی زاده، رضا (۱۴۰۱). تبیین تجارب زیسته مربیان مراکز آموزشی و توان بخشی مشکلات ویژه یادگیری از چالش‌های تغییر آموزش حضوری به آموزش مجازی در دوران شیوع ویروس کرونا. *نشریه تعلیم و تربیت استثنایی*، سال بیست و دوم شماره ۱۶۸: ۳۷-۴۸.
- خاکپور، عباس؛ عباسی، فرزانه (۱۳۹۸). مدیریت کلاس در تبیین فرسودگی تحصیلی و اهمال کاری پژوهشی. *نشریه راهبردهای آموزش در علوم پزشکی*. تهران: دانشگاه علوم پزشکی بقیته ا... (عج). دوره ۱۲. شماره ۱: ۳۸-۴۴.
- زارع، فاطمه؛ خدایار، نصرا... (۱۴۰۱). آموزش مجازی در ایران، مزایا و معایب. *مجله مطالعات روانشناسی و علوم تربیتی*. شماره ۳۵. بهار ۱۴۰۱: ۲۱-۲۹.
- زمانی، بی‌بی عشرت؛ خسروی، فاطمه؛ زارعی زوارکی، اسماعیل (۱۴۰۱). بررسی رابطه بین میزان استفاده از تلفن همراه با ابعاد اهمال کاری تحصیلی بر حسب رشته تحصیلی دانشجویان. *مجله راهبردهای آموزش در علوم پزشکی*. دوره ۱۵ شماره ۳: ۲۴۳-۲۵۱.
- ستایشی اظهري، محمد (۱۳۹۸). فراتحلیل رابطه بین اهمال کاری و عملکرد تحصیلی. *فصلنامه پژوهش‌های کاربردی روانشناختی*. شماره ۱۰. دوره ۱: ۱۱۵-۱۳۳.
- سیف، علی اکبر (۱۳۹۸). *روانشناسی پرورشی نوین (روانشناسی یادگیری و آموزش)*. ویرایش هفتم. تهران: نشر دوران.
- عنایتی، ترانه؛ رستگارتبار، فاطمه (۱۳۹۶). رابطه نگرش دانشجویان به دانشگاه و فرسودگی تحصیلی با میانجی‌گری اهمال کاری تحصیلی. *مجله گاه‌های توسعه در آموزش پزشکی*. دوره چهاردهم. شماره ۳: ۲۰-۳۰.
- غفارنژاد، زینب (۱۴۰۱). اثربخشی طرحواره درمانی بر اهمال کاری تحصیلی دانش آموزان دوره ابتدایی. *مجله مطالعات علوم تربیتی و روانشناسی*. دوره هشتم. شماره ۱: ۴۶۰-۴۶۵.
- فاتح نژاد، کوروش؛ امیریان زاده، مژگان (۱۴۰۱). آسیب‌شناسی تدریس در دوران کرونا. *مجله آموزش پژوهی*. شماره ۲۹: ۳۹-۵۵.

- فرج‌زاده، پروین؛ غضنفری، احمد؛ چرامی، مریم و شریفی، طیبه (۱۳۹۹). اثربخشی آموزش سرمایه‌های روان‌شناختی بر اهمال‌کاری تحصیلی دانشجو معلمان دختر با اشتیاق تحصیلی پایین. *فصلنامه علمی پژوهش در یادگیری آموزشگاهی و مجازی سال هفتم*، شماره چهارم (پیاپی ۲۸): ۳۱ - ۴۲.
- قدم پور، عزت‌الله؛ درخشان فر، روح‌الله؛ پادروند، حافظ و قربانی، مریم (۱۳۹۹). مقایسه اهمال‌کاری تحصیلی و خودتنظیمی تحصیلی در دانش‌آموزان پسر مصروع و غیر مصروع. *مجله روانشناسی مدرسه*. دوره ۹. شماره ۱: ۱۷۳-۱۸۸.
- گوته، کلر مون؛ تاردیف، موریس (۱۳۹۴). *پداگوژی علم و هنر یاددهی - یادگیری از دوران باستان تا به امروز (نظریه و کاربرد)*. ترجمه فریده مشایخ. تهران: انتشارات سمت.
- لشگری، امیر (۱۴۰۱). مدیریت موثر کلاس با تلفیق آموزش حضوری و مجازی پس از بحران کووید ۱۹. *مجله تحقیقات میان رشته‌ای در مدیریت و علوم انسانی*، دوره ۴: ۶۲۶ تا ۶۳۰.
- محمدزاده، مریم؛ بختیارپور، سعید؛ جوهری فرد، رضا (۱۳۹۹). بررسی تعدیل‌کنندگی وابستگی به تلفن همراه در آزمون مدل پیش‌بینی نشاط ذهنی بر اساس حمایت اجتماعی و ناگویی خلقی با میانجی‌گری اهمال‌کاری تحصیلی. *مجله روش‌ها و مدل‌های روانشناختی*. شماره ۴۲: ۱۱۸-۱۳۱.
- نوروزی راد، زینب؛ ترک‌زاده، مرجان؛ دهقانی، فهیمه (۱۴۰۱). تحلیل پدیدار شناختی عوامل موثر بر کیفیت زندگی معلمان در دوران آموزش مجازی. *مجله فناوری اطلاعات و ارتباطات در علوم تربیتی*. سال دوازدهم. شماره ۳: ۸۳-۱۰۲.
- هاشمی‌پور، حمید؛ کاووسیان، جواد؛ عرب‌زاده، مهدی و کرامتی، هادی (۱۴۰۰). پیش‌بینی اهمال‌کاری تحصیلی دانشجویان بر اساس باورهای فراشناختی درباره اهمال‌کاری با نقش واسطه‌ای اضطراب امتحان: مدل معادلات ساختاری. *مجله روانشناسی شناختی*. شماره ۲۶: ۲-۱۵.
- هاشمی‌گرگی، ام‌البین؛ شریفی، طیبه؛ غضنفری، احمد (۱۴۰۰). مقایسه اثربخشی آموزش گروهی فراشناخت و لز و مدیریت شناختی و رفتاری استرس بر اهمال‌کاری تحصیلی دانش‌آموزان دختر دوره دوم متوسطه. *مجله اندیشه‌های نوین تربیتی*. شماره ۶: ۲۲۹-۲۴۸.
- همتی‌پور، ام‌البین؛ اسماعیلی‌گوجار، صالح؛ مرادی، حبیبه (۱۴۰۱). بازتعریف نقش والدین در آموزش مجازی: مقطع ابتدایی. *مجله فناوری اطلاعات و ارتباطات در علوم تربیتی*. شماره ۳: ۴۱ تا ۵۸.
- یوسفی‌افراشته، مجید؛ کوه‌نشین، محدثه (۱۴۰۰). مقایسه تاثیر آموزش مجازی و حضوری بر انگیزه یادگیری و اهمال‌کاری دانش‌آموزان دوره ابتدایی در دوران شیوع ویروس کرونا. *مجله ایرانی روانشناسی تکاملی و تربیتی*. سال سوم. شماره ۳: ۲۲۵-۲۳۳.

Kim S, Fernandez S, Terrier L. (۲۰۱۷). Procrastination, personality traits, and academic performance: When active and passive procrastination tell a different story. *Personality and Individual Differences*. ۱۰۸: ۱۵۴-۱۵۷.

Won S, Yu SL. (۲۰۱۸). Relations of perceived parental autonomy support and control with adolescents' academic time management and procrastination. *Learning and Individual Differences*. ۶۱: ۲۰۵-۲۱۵.